

BROEDVOGELS

HILVERBEEK en SPANDERSWOUD

2012

Jan Mooij

Vogelwerkgroep Gooi en Omstreken
Rapportnummer: 213

Broedvogels van Hilverbeek en Spanderswoud 2012

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
Subgroep Avifauna
Postbus 1028
1200BA Hilversum
broedvogels@vwggooi.nl
www.vwggooi.nl

Tekst : Jan Mooij

Copyright 2012 . Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum
Rapportnummer: 213

Overname van gegevens is alleen toegestaan met bronvermelding en na schriftelijke toestemming van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Samenvatting

In het voorjaar 2011 zijn de landgoederen Hilverbeek en Spanderswoud van Natuurmonumenten door leden van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken geïnventariseerd op broedvogels en grote zoogdieren.

Volgens de normen van het BMP project van SOVON zijn 512 territoria van 43 soorten vastgesteld als broedvogel. Er zijn drie soorten van de Rode Lijst gevonden: Boerenzwaluw, Grauwe Vliegenvanger en Huismus. In totaal hebben we 59 soorten vogels in het gebied aangetroffen. Daarnaast zijn ook vier soorten zoogdieren waargenomen.

Het Gebied

De landgoederen Hilverbeek en Spanderswoud behoren tot de Gravelandse landgoederen. Oorspronkelijk was dit gebied de westrand van de stuwwal van het Gooi. In de zeventiende eeuw is hier op grote schaal zand gewonnen ten behoeve van de stadsuitbreidingen van Amsterdam. Na deze winning bleef een vlak gebied over met een zandbodem en een tamelijk hoge grondwaterstand. De kavels werden na de ontgroning verkocht aan rijke Amsterdamse kooplieden die er landhuizen bouwden met daarbij een landgoed, vaak met boerderijen. Voor de goede orde: het bosgebied Spanderswoud, dat eigendom is van het Goois Natuurreservaat, is niet afgegraven. Dit gebied valt buiten deze inventarisatie.

Het gebied waarin Hilverbeek en Spanderswoud liggen werd in 1634 verkocht aan een aantal kopers. In de loop van de tijd kregen ze uiteraard allerlei eigenaars. Soms werden stukken samengevoegd of juist gesplitst. Gebouwen werden aangepast, vervangen of gesloopt. Ook de beplanting werd regelmatig aangepast aan de heersende mode. Uiteindelijk werden de wandelbossen van beide landgoederen ingericht volgens de Engelse landschapsstijl, met slingerende paden en waterpartijen. Het agrarische deel hield een rechthoekige verkaveling waarin de oorspronkelijke richting nog goed te herkennen is. Ook de Kerkvaart, de grens

tussen Hilverbeek en Spanderswoud, is nog steeds kaarsrecht. Natuurmonumenten kocht Hilverbeek in 1933 en Spanderswoud in 1957.

De landgoederen bestaan ieder uit een wandelbos en een aantal weilanden. De weilanden langs de randen zijn relatief open, maar langs en in de wandelbossen liggen een aantal weilanden die omringd worden door bomenrijen. Aan de oostkant ligt nog een klein stukje droger bos op terrein dat destijds niet afgegraven is.

In totaal is Hilverbeek 75 ha groot en Spanderswoud 81 ha. Bij deze inventarisatie zijn echter de bewoonde huizen en hun omgeving niet meegenomen. We hadden geen toestemming om deze terreinen, die verhuurd zijn aan derden, te betreden. Om praktische redenen zijn ook enkele weilanden in het zuiden, die moeilijk bereikbaar en waarschijnlijk ornithologisch niet erg interessant zijn, buiten het onderzoeksgebied gehouden. Daarmee komt het onderzochte gedeelte van Hilverbeek op ongeveer 45 ha en van Spanderswoud op ongeveer 75 ha.

Overzicht van het onderzochte gebied. Hilverbeek ligt ten zuiden van de Kerkvaart, de onderste horizontale lijn. Spanderswoud ligt ten noorden van die lijn.

De bosgedeelten bestaan hoofdzakelijk uit loofbos. Voor een groot deel gaat het om tamelijk oud bos met eiken en vooral beuken. Vooral langs de bosranden is veel ondergroei aanwezig. Langs sommige lanen staan indrukwekkende oude bomen. In het noordoosten van Spanderswoud ligt een perceel met Douglassparren. Vrij veel van deze sparren staan ook in een perceel net ten noordoosten van het landhuis van Hilverbeek.

Methode

Er is gebruik gemaakt van de broedvogelkarteringsmethode (BMP) van SOVON (van Dijk 2011). Deze werkt als volgt. In de loop van het broedseizoen worden verschillende bezoeken aan het telgebied gebracht, waarbij alle waargenomen broedvogels worden ingetekend op een veldkaart. Vervolgens worden de waarnemingen op afzonderlijke soortenkaarten overgezet. Aan het eind van het seizoen wordt het aantal territoria bepaald door alle waarneempunten op de soortenkaarten via per soort bepaalde regels te clusteren.

Na een verkenning in maart werd het gebied elke twee weken van 25 maart t/m 1 juli geïnventariseerd. Op 5 april en 19 mei werden avondbezoeken gebracht. Hilverbeek en Spanderswoud werden door aparte teams geteld. Het team bestond normaal uit twee personen met minimaal 1 ervaren teller. In enkele gevallen werd geteld door één teller.

In het veld tekenden de tellers de waarnemingen in op veldkaarten van ongeveer 1:3.900 die afgeleid waren van kaarten die beschikbaar waren gesteld door Natuurmonumenten. Behalve de locatie werd de soort waarneming genoteerd (individu, paar, balts, nestindicatie/alarm, nest of anders). Alle potentiële broedvogels werden op deze manier genoteerd. Waarnemingen van niet-broedvogels en zoogdieren werden apart genoteerd. Er werd gebruik gemaakt van gewone veldkijkers. De waarnemingen werden geregistreerd via de internetapplicatie www.broedvogelkartering.nl.

Bij het invoeren en uitwerken van de waarnemingen is gebruik gemaakt van de website www.broedvogelkartering.nl. In een artikeltje in het Vogeljaar (Prop et al, 2010) is de werking hiervan beschreven. Het komt er op neer dat via deze site alle afzonderlijke waarnemingen via een Google kaart ingevoerd kunnen worden waarbij tevens het soort waarneming wordt ingevuld. Aan het eind van het seizoen kunnen per soort de territoria automatisch berekend worden door middel van het clusteren van de waarnemingen. De rekenwijze hierbij is geheel volgens de Broedvogel Monitoring methode van SOVON (van Dijk 2004). Het resultaat van de berekening is te zien op een stippenkaart, waarbij een stip de eerste waarneming is van een cluster waarnemingen van eenzelfde territorium.

Na elke telling, liefst op de teldag zelf, werden de waarnemingen ingevoerd. Gaandeweg het seizoen werden zo de soortenkaarten opgebouwd die voor alle tellers via internet te raadplegen waren. Aan het einde van het seizoen zijn de territoria berekend.

Tabel 1. Data en tijden van de bezoeken

Datum	Hilverbeek		Spanderswoud	
	Begintijd	Eindtijd	Begintijd	Eindtijd
25-03-2012	06:45	10:45	06:45	10:45
05-04-2012	20:30	21:30	20:30	21:30
08-04-2012	06.45	08.30	06:30	10.00
22-04-2012	05:45	08:30	05:45	08:30
06-05-2012	05:30	08:00	06.00	09.00
20-05-2012	04.45	06.40	05:00	10:00
03-06-2012	04:30	06:15	04:50	07.05
17-06-2012	04:45	06:30	04:45	06:30
19-06-2012	21:00	23:00	21:00	23:00
01-07-2012	04:45	06:15	06.15	09.00

Resultaten

Bij de inventarisatie zijn in totaal 512 territoria van 45 soorten vastgesteld. Voor een samenvatting zie tabel 2. Zoals te verwachten betreft het hier vooral bosvogels. De algemene bosvogels zijn in grote aantallen aanwezig. Voor de wat minder gewone bosbewoners is het beeld wisselend. Hierop wordt in de discussie en de soortbesprekingen nader ingegaan. Op de sloten en vijvers in het terrein broeden een aantal watervogels. Territoria van weidevogels zijn niet aangetroffen.

Er zijn drie soorten van de Rode Lijst gevonden: Boerenzwaluw, Grauwe Vliegenvanger en Huismus, alle met de status gevoelig.

Naast de soorten waarvan territoria werden vastgesteld werden ook andere soorten waargenomen. Een lijstje van die soorten wordt gegeven in tabel 3.

Tabel 3. Verder waargenomen soorten:

Blauwe Reiger	Sperwer
Grote Zilverreiger	Boomvalk
Ooievaar	Kramsvogel
Bergeend	Gekraagde Roodstaart
Mandarijneend	Kleine Karekiet
Krakeend	Raaf
Rode Wouw	Sijs
Havik	

Voor een deel gaat het hier om doortrekkers als Rode Wouw, Kramsvogel en Sijs. De Blauwe Reiger broedde niet in het onderzochte gebied, maar in het niet getelde bos bij het huis Spanderswoud werden tenminste zeven nesten waargenomen. Van de Ooievaar, die we regelmatig in de weilanden zagen foerageren, werd op een ochtend in hetzelfde stuk geklepper gehoord, wat op een nest zou kunnen wijzen.

De waarnemingen van de Boomvalk (ook een Rode Lijstsoort) suggereerden een nestpoging, maar het aantal waarnemingen was onvoldoende om volgens onze normen een territorium te mogen aannemen. De roofvogelwerkgroep vond hier wel een nest met een mislukt broedgeval.

De waarneming van een zingende Gekraagde Roodstaart zat net buiten de datumgrenzen en mocht dus ook niet geteld worden. De andere waargenomen soorten hebben vaak een territorium dat groter is dan het onderzochte gebied. Het is aannemelijk dat zij in de omgeving gebroed hebben.

Naast de vogels werden ook de waargenomen zoogdieren genoteerd. Het meest werd de Ree waargenomen. Bij 8 tellingen werden in totaal 38 Reeën genoteerd. De Haas zagen wij ook bij 8 tellingen, het totale aantal was hier 20 stuks. Opvallend was dat alle Hazen werden gezien in de oostelijke helft van het onderzochte gebied. Bij 5 tellingen werden totaal 8 Vossen gezien en bij 3 tellingen 6 Eekhoorns. Van de Das zagen we wel veel sporen maar helaas lukte het niet om de dieren zelf te zien te krijgen. Verder waren vleermuizen aanwezig die niet op soort konden worden gedetermineerd.

Tabel 2. Aantal vastgestelde territoria

	Hilverbeek	Spanderswoud	Totaal
Knobbelzwaan	1	1	2
Grauwe Gans		2	2
Nijlgans	5	4	9
Carolinaeend	1		1
Wilde Eend	10	31	41
Soepeend	2		2
Buizerd		2	2
Waterhoen		1	1
Meerkoet	2	8	10
Holenduif	3	5	8
Houtduif	5	5	10
Bosuil	1		1
Zwarte Specht		1	
Grote Bonte Specht	6	6	12
Boerenwaluw	2	1	3
Witte Kwikstaart	1	3	4
Winterkoning	15	15	30
Heggenmus	1	5	6
Roodborst	27	18	45
Blauwborst		1	1
Merel	33	36	69
Grote Lijster		1	1
Zanglijster	5	4	9
Tuinfluit		1	1
Zwartkop	11	14	25
Tjiftjaf	12	17	29
Fitis	1		1
Goudhaan		3	3
Grauwe Vliegenvanger		1	1
Staartmees	1		1
Glanskop	1		1
Pimpelmees	17	15	32
Koolmees	21	19	40
Boomklever	8	7	15
Boomkruiper	4	14	18
Gaai		4	4
Zwarte Kraai	3	5	8
Spreeuw	3	2	5
Huismus	2	1	3
Vink	20	29	49
Groenling		4	4
Putter	1		1
Goudvink		2	2

Vergelijking met eerdere inventarisaties en discussie.

Bij het trekken van conclusies zijn niet alleen de resultaten van dit jaar belangrijk maar ook de ontwikkeling in de loop der jaren. Het landgoed Hilverbeek is al sinds 1933 in bezit van Natuurmonumenten en Spanderswoud sinds 1957. Het is dan ook niet verrassend dat er resultaten van een flink aantal inventarisaties van broedvogels voor deze twee gebieden beschikbaar zijn. Als aanvulling voor sommige soorten kunnen ook nestkastverslagen gebruikt worden.

Voor Hilverbeek zijn er inventarisaties uit 1968, 1978, 1981, 1983 (twee maal!) en 1995. Voor Spanderswoud hebben we tellingen uit 1976, 1981, 1990 en 1995. Bij sommige inventarisaties werd maar een deel van het door ons onderzochte gebied geïnventariseerd. Ook werden vaak de talrijke soorten niet geteld. Verder moet er rekening gehouden worden met verschillen in telmethode en interpretatie. De door ons gebruikte BMP methode is pas in 1984 geïntroduceerd en alle eerdere inventarisaties kunnen die dus niet gebruikt hebben. Nestkastverslagen die op deze gebieden betrekking hebben bleken beschikbaar over een groot aantal jaren tussen 1968 en 1998. Ook hier past voorzichtigheid bij de interpretatie. De gevonden broedgevallen hangen natuurlijk ook af van de (zeker niet constante) aantallen en types nestkasten. Tegenwoordig zijn in het door ons onderzochte gebied geen nestkasten meer aanwezig.

Soorten van redelijk oud loofbos zijn in grote aantallen aanwezig. Het aantal Winterkoningen is in de loop der jaren ongeveer constant gebleven, maar bij de Roodborst lijkt sprake van een sterke toename. De Heggenmus schommelt sterk, maar die is het best heel vroeg in het seizoen te inventariseren zodat de begindatum van een inventarisatie een grote rol speelt. Alles bij elkaar lijken er geen grote veranderingen te zijn opgetreden. De Merel lijkt te zijn toegenomen, al zouden interpretatie problemen daarbij een rol kunnen spelen. De Zanglijster is juist wat afgenomen. De Tjiftjaf en de Zwartkop zijn veel talrijker dan de Fitis respectievelijk de Tuinfluiter, wat aangeeft dat pioniervegetaties in de bossen niet veel voorkomen. De twee eerste soorten zijn in het ouder wordende bos toegenomen, de twee laatste juist afgenomen.

De spechten zijn belangrijk omdat ze voor nestgelegenheid voor hollenbroeders zorgen. De Grote Bonte Specht is talrijk. De aantallen blijken sinds de jaren zeventig niet veranderd te zijn. Ook de Zwarte Specht is aanwezig. Zijn territorium is veel groter dan het onderzochte gebied, maar het lijkt er op dat er dit jaar een broedgeval was. Opvallend is het ontbreken van de Groene Specht (een Rode Lijst soort), die in het geheel niet is waargenomen. In de meeste eerdere inventarisaties was hij er wel. Het zou kunnen betekenen dat het aantal mieren op de bosbodem en/of de weilanden achteruit is gegaan. Ook de Kleine Bonte Specht ontbreekt. Deze soort wordt makkelijk gemist, maar in bijna alle andere onderzoeken werd hij gevonden, vaak met meerdere territoria.

De talrijkste hollenbroeders zijn de mezen. Van Koolmees en Pimpelmees zijn forse aantallen aangetroffen. De aantallen in eerdere inventarisaties schommelen nogal, maar al met al lijken er geen grote veranderingen te zijn opgetreden. Dit is niet vanzelfsprekend, in de jaren voor 2000 werden in de nestkasten aantallen broedparen gevonden die niet verwaarloosbaar waren ten opzichte van de aantallen territoria in de inventarisaties. Kennelijk is het aantal natuurlijke holtes groot genoeg om de verdwenen nestkasten te vervangen. De Glanskop is een typische soort van oude loofbossen, dus een soort die je hier mag verwachten. Eén territorium van de

Glanskop lijkt dan ook aan de magere kant. Bij andere inventarisaties waren het er meestal meer. Bij de nestkastresultaten valt op dat er in de vroege jaren zeventig altijd wel een paar broedgevallen waren. Daarna is er nog een enkel broedgeval in 1981. Gaat de Glanskop al veel langer achteruit of zijn de nestkasten minder aantrekkelijk geworden ten opzichte van de natuurlijke holtes? De Zwarte Mees en de Kuifmees zijn bij inventarisaties alleen vastgesteld in 1990, in het perceel Douglassparren in Spanderswoud. Voor 1990 is er zo nu en dan een broedgeval van de Zwarte Mees geweest in een nestkast.

De Boomklever, ook een holenbroeder, is als soort van oudere bossen in flinke aantallen aanwezig. De eerdere inventarisaties sinds de jaren zeventig is toegenomen, maar nu misschien weer wat afneemt. Voor de Boomkruiper lijkt er erg veel verschil te bestaan tussen Hilverbeek, waar hij zou zijn afgenomen, en Spanderswoud waar juist sprake is van een toename. De randeffecten komen wat ongelukkig uit voor Hilverbeek, maar er lijkt inderdaad een verschil in dichtheid te bestaan.

De Grauwe Vliegenvanger gaat landelijk achteruit en dat is ook in ø Graveland het geval. De Bonte Vliegenvanger beleefde een hoogtepunt in de jaren tachtig maar is na 1990 zowel uit de inventarisaties als uit de nestkasten verdwenen. Opvallend is de achteruitgang van de Spreeuw. Ze zijn er nog wel, maar het zijn er veel meer geweest. De Kauw is zelfs helemaal verdwenen. In 1995 waren er nog 26 nesten en nu zijn ze zelfs niet waargenomen! De oorzaak is niet duidelijk. Het is niet zo dat er sprake is van een kolonie die is verdwenen, in 1995 zaten zowel Spreeuw als Kauw verspreid over het gebied, met alleen hier en daar wat concentraties. Predatie door de Havik lijkt ook geen waarschijnlijke oorzaak, ook in 1995 waren er Haviken in het gebied aanwezig.

De Holenduif lijkt de laatste jaren achteruit te gaan. Hetzelfde geldt voor de Houtduif, maar die neemt overal in bossen af, wat meestal toegeschreven wordt aan de Havik. De meeste roofvogels lijken de laatste jaren redelijk constant te zijn. Een uitzondering is de Torenvalk. Die broedde tot rond 1990 regelmatig in nestkasten in het Spanderswoud, maar werd nu helemaal niet gezien.

Bij de minder talrijke zangvogels vallen de Blauwborst en de Putter op. Beide waren nog niet eerder vastgesteld. De Goudvink is ook aanwezig. Negatief is het ontbreken van de Appelvink, die in 1995 wel werd gevonden. In 1990 meldde men echter expliciet dat de soort, die in eerdere jaren bij toevallige bezoeken wel was gezien, ondanks speciale aandacht niet was waargenomen. Mogelijk zijn er dus goede en slechte jaren. Rond de boerderijen zijn de Boerenzwaluw en de Huismus gelukkig nog aanwezig. Ook de Witte Kwikstaart lijkt het goed te doen.

Bij de watervogels zet de opmars van de Nijlgans door. Dit terrein, met bomen voor de nesten en weilanden en sloten voor de jongen, lijkt ideaal voor deze soort. De Grauwe Gans heeft mogelijk langs sloten in Spanderswoud gebroed. Het aantal Wilde Eenden was hoog, tellen van deze soort is echter heel lastig en daarom is het moeilijk om vast te stellen dat de aantallen veranderd zijn. De Meerkoet was ook in redelijke aantallen aanwezig, al waren het er minder dan in 1995. Van het Waterhoen resteerde één broedgeval, deze soort heeft het overal buiten de bebouwde kom moeilijk.

De grasvelden in de buitenplaatsen bleven erg leeg. Voor weidevogels lijken ze tegenwoordig ongeschikt. Mogelijk hangt dit samen met de aanwezigheid van vossen in het gebied. Weidevogels zijn er vroeger wel geweest. Tot 1981 zaten er Kieviten op weidevelden in het

Spanderswoud en de Scholekster was in 1995 nog op Hilverbeek aanwezig. Wel zijn er langs de randen wat nesten van Knobbelzwanen en Meerkoeten.

Soortbespreking

In dit hoofdstuk worden de vastgestelde broedvogels per soort beschreven.

Elke stip in de stippenkaart staat op de plaats van de eerste waarneming voor dat territorium.

Knobbelzwaan 2 territoria (Hilverbeek 1, Spanderswoud 1)	
	<p>Van de Knobbelzwaan zijn twee nesten gevonden. Een van die nesten lag midden in de Kerkvaart, dus op de grens tussen de landgoederen. Dit is bij Hilverbeek gerekend. Het andere nest lag in de sloot aan de oostkant. Bijna alle waarnemingen van Knobbelzwanen waren in de omgeving van deze nesten. Eén keer zijn twee jonge zwanen waargenomen. Alleen in 1995 is eerder een broedgeval vastgesteld.</p>

Grauwe Gans 2 territoria (Hilverbeek 0, Spanderswoud 2)	
	<p>Grauwe Ganzen werden regelmatig waargenomen. Vaak ging het daarbij om groepen die in de weilanden foerageerden en die niet als broedvogels beschouwd kunnen worden. De twee territoria zijn gebaseerd op waarnemingen van paren binnen de datumgrenzen. Jongen zijn tijdens de inventarisatie niet waargenomen. Bij eerdere inventarisaties zijn nooit Grauwe Ganzen vastgesteld.</p>

<p>Nijlgans 9 territoria (Hilverbeek 5, Spanderswoud 4)</p>	<p>De Nijlgans broedt in bomen en er zijn inderdaad wat waarnemingen in bomen gemeld. Verreweg de meeste waarnemingen zijn echter gedaan in de weilanden. Het is aannemelijk dat ook die waarnemingen voor een belangrijk deel betrekking hadden op broedvogels. Opvallend is wel dat er van de ruim 70 waarnemingen er maar drie van paren met jongen zijn. In 1995 vond men in het door ons onderzochte gebied 1 territorium.</p>

<p>Carolinaeend 1 territorium (Hilverbeek 0, Spanderswoud 1)</p>	<p>De Carolinaeend is een exoot uit Noord Amerika die in zeer kleine aantallen in Nederland broedt. Hij heeft een voorkeur voor bos met (stromend) water en broedt in boomholtes of nestkasten. Waarschijnlijk gaat het daarbij altijd om ontsnapte exemplaren. Dit territorium is gebaseerd op twee waarnemingen van een paar.</p>

<p>Wilde Eend 41 territoria (Hilverbeek 10, Spanderswoud 31)</p>	<p>De Wilde Eend is een moeilijk te inventariseren soort. De nesten zijn goed verstopt en kunnen op zeer onverwachte plekken liggen. De territoria zijn vooral gebaseerd op waargenomen paren en mannetjes. De concentraties hebben betrekking op groepen vogels, vooral mannetjes, en zeggen niets over de plek waar het nest te vinden zou zijn. Er zijn relatief weinig waarnemingen van vogels met jongen.</p>

<p>Buizerd 2 territoria (Hilverbeek 0, Spanderswoud 2)</p>	
	<p>Toepassing van de BMP criteria op de waarnemingen van buizerds levert twee territoria op. Buizerds hebben een vrij groot territorium en het is daarom bij onze methode lastig om het juiste aantal broedparen te bepalen. Er is bij toeval één nest gevonden.</p>

<p>Waterhoen 1 territorium (Hilverbeek 0, Spanderswoud 1)</p>	
	<p>Er zijn twee waarnemingen van Waterhoenen, waarvan één met jongen. Er is dus waarschijnlijk in het gebied gebreed. Het Waterhoen lijkt in het Gooi buiten de bebouwde omgeving onder druk te staan. Bij eerdere inventarisaties waren de aantallen bijna altijd groter.</p>

<p>Meerkoet 10 territoria (Hilverbeek 2, Spanderswoud 8)</p>	
	<p>De aantallen Meerkoeten maken duidelijk dat deze soort niet alleen bij grote open wateren broedt. Opvallend is de concentratie bij de weilanden in het oosten. Vanaf mei zijn in vrij veel gevallen jongen waargenomen. Bij eerdere inventarisaties varieerden de aantallen sterk.</p>

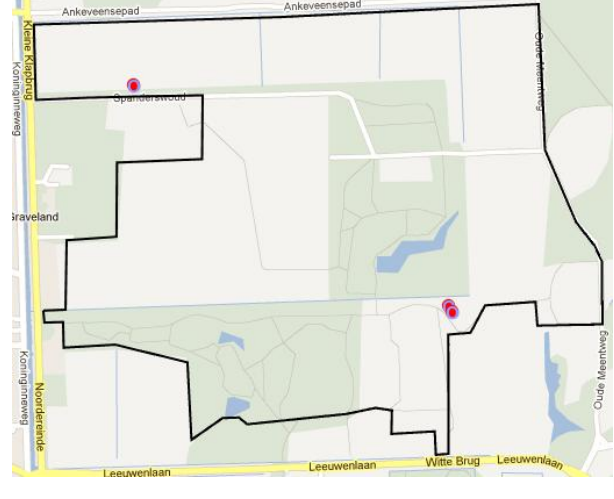
Holenduif	8 territoria (Hilverbeek 3, Spanderswoud 5)
	<p>De oude bomen van de wandelbossen zijn heel geschikt voor Holenduiven. Het is dus niet vreemd dat er een aantal territoria gevonden zijn.</p> <p>Het lijkt er op dat in de jaren tachtig en negentig de aantallen beduidend hoger lagen.</p>

Houtduif	10 territoria (Hilverbeek 5, Spanderswoud 5)
	<p>De Houtduif komt verspreid door het terrein voor. Houtduiven kunnen tot heel laat in het seizoen broeden, dus het is mogelijk dat er wat meer aanwezig zijn.</p> <p>Aantallen bij eerdere inventarisaties wisselen sterk, maar zij suggereren toch een afname. Dat zou in lijn zijn met de landelijke trend in bossen.</p>

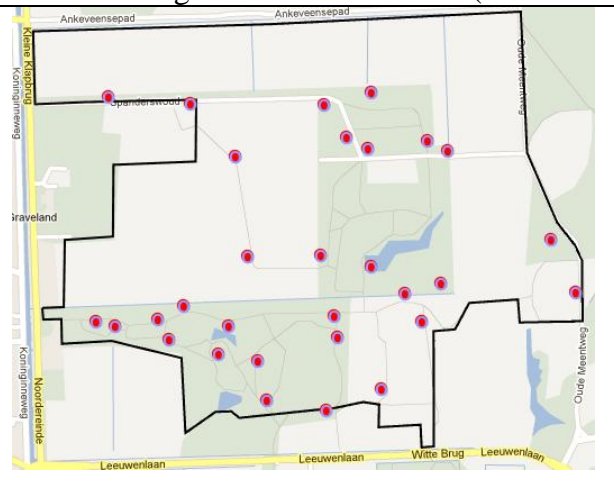
Bosuil	1 territorium (Hilverbeek 1, Spanderswoud 0)
	<p>Tijdens een bezoek is een familie Bosuilen aangetroffen. Bij een avondbezoek hoorden we een roepend vrouwtje net ten oosten van het gebied.</p> <p>Ook bij eerdere inventarisaties vond men regelmatig Bosuilen. Er werd rond 1980 ook gebruik gemaakt van een nestkast.</p>

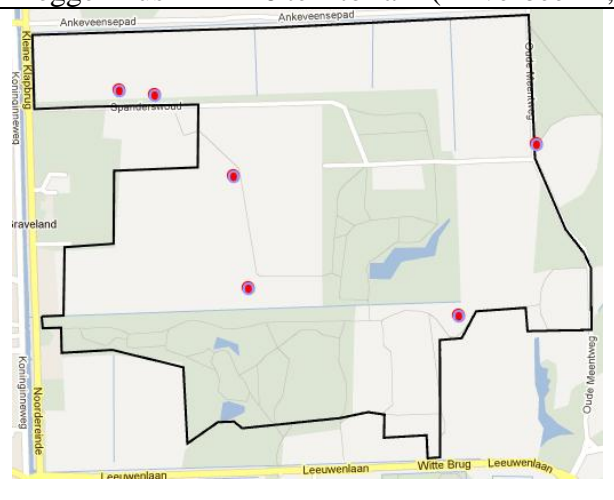
<p>Zwarte Specht 1 territorium (Hilverbeek 0, Spanderswoud 1)</p>	
	<p>Zwarte Spechten hebben een groot territorium en als er geen nest is gevonden is het vaak onduidelijk of er werkelijk in een gebied gebroed is. In dit geval liggen vier van de vijf waarnemingen vlak bij elkaar, en het lijkt daarom aannemelijk dat er inderdaad een nest in die buurt lag. Alleen in 1990 vond men in Spanderswoud ook een territorium.</p>

<p>Grote Bonte Specht 12 territoria (Hilverbeek 6, Spanderswoud 6)</p>	
	<p>In de wandelbossen zijn overal Grote Bonte Spechten waargenomen. Bij eerdere inventarisaties waren de aantallen altijd ongeveer vergelijkbaar.</p>

<p>Boerenzwaluw 17 territoria (Hilverbeek 2, Spanderswoud 15)</p>	
	<p>De Boerenzwaluw doet zijn naam eer aan. De gevonden broedgevallen zaten alle in boerderijen. Het gaat niet goed met de Boerenzwaluw in Nederland en hij staat dan ook als gevoelig op de Rode Lijst. De punt in Spanderswoud staat voor 15 nesten die in de stallen werden aangetroffen. Bij eerdere inventarisaties werden ze vaak niet geteld. Er zijn geen aanwijzingen voor verandering.</p>

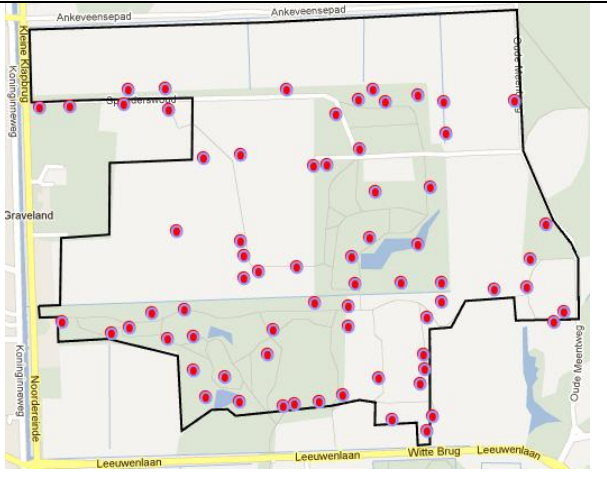
<p>Witte Kwikstaart 4 territoria (Hilverbeek 1, Spanderswoud 3)</p>	
	<p>De Witte Kwikstaart is een vogel van het open land, maar hij broedt in allerlei natuurlijke of kunstmatige holtes. Alle territoria liggen dan ook aan de rand van de weilanden. Er zijn geen aanwijzingen voor verandering.</p>

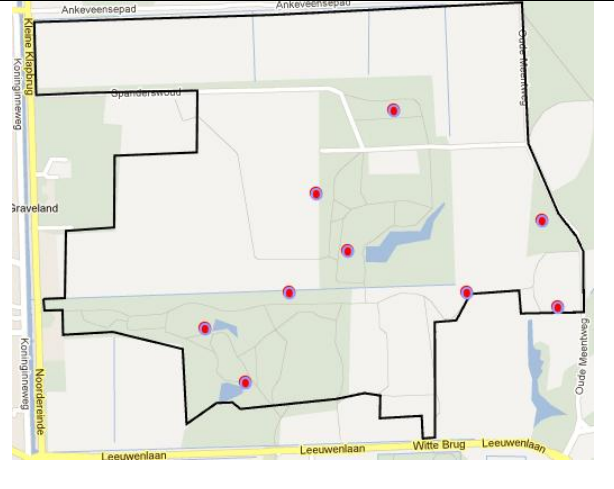
<p>Winterkoning 30 territoria (Hilverbeek 15, Spanderswoud 15)</p>	
	<p>Overal waar wat bos met ondergroei aanwezig is troffen we Winterkoningen aan. De aantallen zijn wel eens wat hoger geweest, maar als we rekening houden met de afgelopen strenge winter lijkt het met deze soort goed te gaan.</p>

<p>Heggenmus 6 territoria (Hilverbeek 1, Spanderswoud 5)</p>	
	<p>De Heggenmus blijkt hier vooral voor te komen in de omgeving van gebouwen. Voor 1980 lagen de aantallen wat hoger, maar daarna lagen ze in dezelfde orde als nu gevonden.</p>

<p>Roodborst 45 territoria (Hilverbeek 27, Spanderswoud 18)</p>	<p>Ook de roodborst heeft een voorkeur voor bos met een rijke ondergroei. De aantallen zijn hoog, dus is het bos hier zeer geschikt. In de loop van de tijd blijken de aantallen toegenomen te zijn.</p>
	

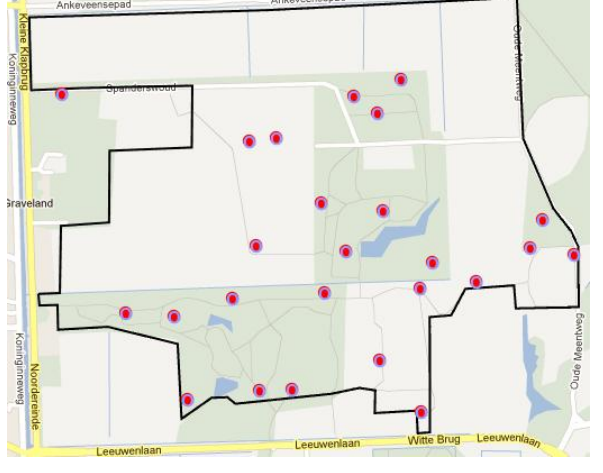
<p>Blauwborst 1 territorium (Hilverbeek 0, Spanderswoud 1)</p>	<p>Het territorium is gebaseerd op één waarneming van een zingende vogel in de struiken langs een slootje met knotwilgen. Dit lijkt inderdaad een geschikt biotoop voor deze soort. Dit is de eerste keer dat deze soort hier als broedvogel wordt aangetroffen.</p>
	

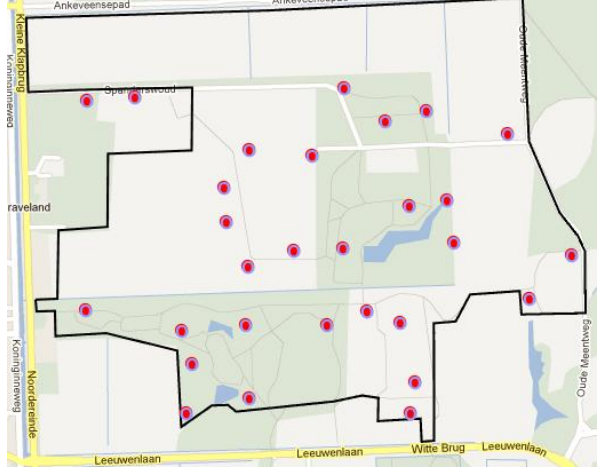
<p>Merel 69 territoria (Hilverbeek 33, Spanderswoud 36)</p>	<p>Er zijn heel veel merels in deze landgoederen. Zij broeden overal waar struiken en/of bomen staan. Ze hebben niet erg grote territoria en de dichtheid kan dan ook heel hoog worden. Bij eerdere inventarisaties lagen de aantallen lager. Mogelijk zijn bij onze tellingen soms wat lichtere criteria voor territorium indicerende waarnemingen gebruikt.</p>
	

<p>Zanglijster 9 territoria (Hilverbeek 5, Spanderswoud 4)</p>	<p>Zanglijsters hebben een voorkeur voor bossen met wat ondergroei, liefst met in de buurt grasland waarop ze kunnen foerageren. Met deze omschrijving lijkt een aantal van negen territoria aan de lage kant, maar het is wel zo dat ze een veel groter territorium nodig hebben dan de merel.</p> <p>In Spanderswoud zijn de aantallen gelijk gebleven, maar in Hilverbeek zijn ze afgenomen.</p>
	

<p>Grote Lijster 1 territorium (Hilverbeek 0, Spanderswoud 1)</p>	<p>Het territorium berust op twee waarnemingen dicht bij elkaar. De Grote Lijster houdt van een afwisseling van bos en weilanden. Eén territorium lijkt aan de magere kant, maar ze hebben wel een groot leefgebied. Bij eerdere inventarisaties werden hooguit twee territoria gevonden.</p>
	

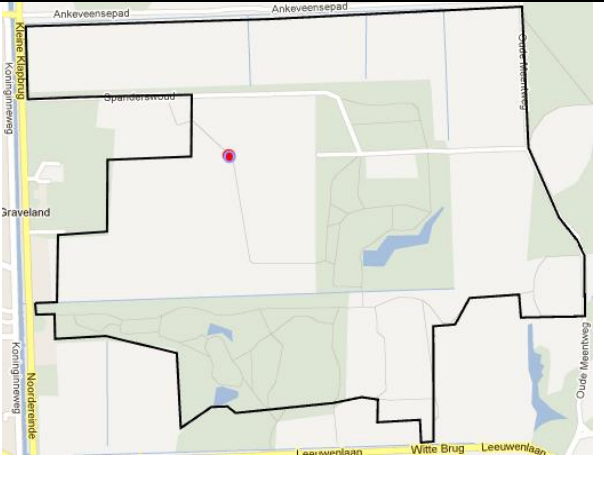
<p>Tuinfluitier 1 territorium (Hilverbeek 0, Spanderswoud 1)</p>	<p>Het territorium is gebaseerd op twee waarnemingen op ongeveer dezelfde plek. De Tuinfluitier is een vogel van struikgewas met niet te hoge bomen. Kennelijk is het bos in het grootste deel van het onderzochte gebied te veel ontwikkeld voor deze soort.</p> <p>De Tuinfluitier lijkt wat te zijn afgenomen.</p>
	

<p>Zwartkop 25 territoria (Hilverbeek 11, Spanderswoud 14)</p>	<p>De Zwartkop prefereert opgaand bos met een redelijk goede ondergroei. Dit komt heel veel voor en het is dan ook niet verbazend dat we veel territoria vinden. In vergelijking met eerdere inventarisaties is de Zwartkop duidelijk toegenomen.</p>
	

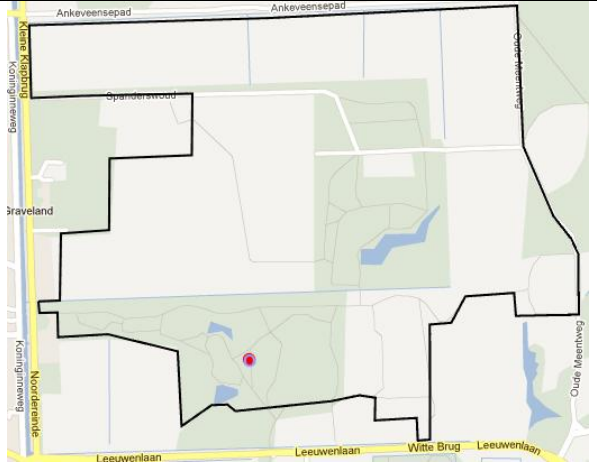
<p>Tjiftjaf 29 territoria (Hilverbeek 12, Spanderswoud 17)</p>	<p>Ook de Tjiftjaf heeft een voorkeur voor opgaand bos met ondergroei. Het is een talrijke soort. Vergeleken met de Zwartkop lijkt hij wat meer voor te komen in de smalle bomenrijen tussen de weilanden. In de loop van de jaren zijn de aantallen Tjiftjafs toegenomen.</p>
	

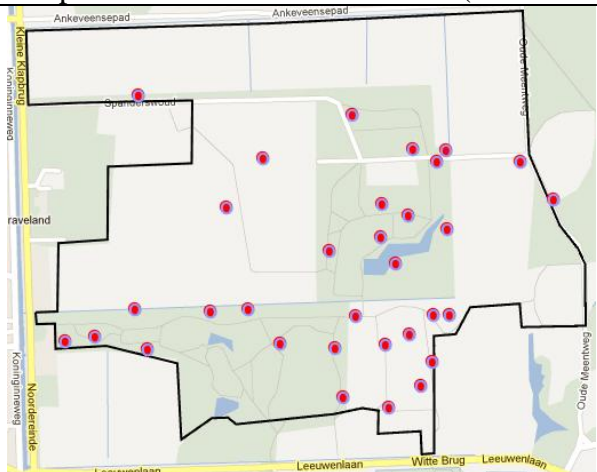
<p>Fitis 1 territorium (Hilverbeek 1, Spanderswoud 0)</p>	<p>Het territorium is gebaseerd op één waarneming. De Fitis is een soort van pioniervegetaties zonder een gesloten laag van hoge bomen. Zulk terrein komt in het onderzochte gebied bijna niet voor. Vroeger lijken de aantallen wat groter geweest te zijn.</p>
	

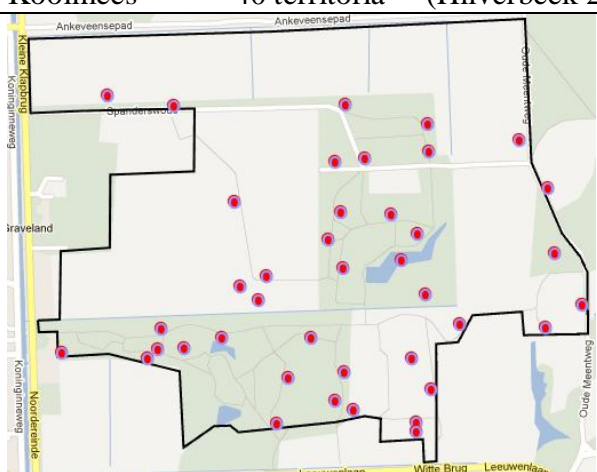
<p>Goudhaan 3 territoria (Hilverbeek 0, Spanderswoud 3)</p>	<p>De Goudhaan is gebonden aan naaldhout en dan nog vooral aan sparren. Alle waarnemingen waren in het stukje sparrenbos in het Spanderswoud. Er staan ook wat Douglassparren in het zuiden van Hilverbeek, maar daar werd de Goudhaan nu niet aangetroffen. Bij eerdere inventarisaties vond men soms wel territoria in Hilverbeek, de aantallen lijken niet erg veranderd te zijn.</p>
	

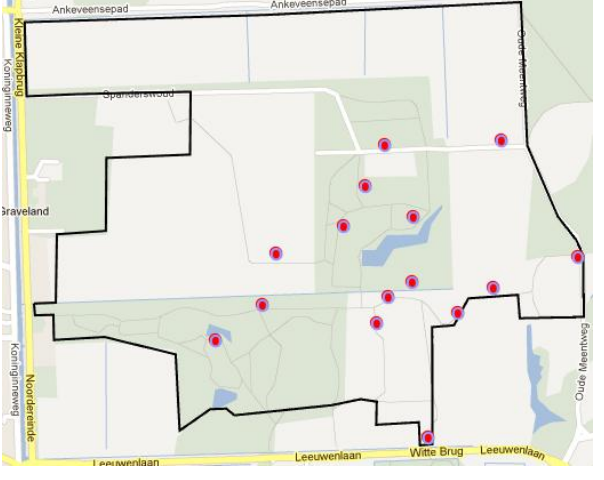
<p>Grauwe Vliegenvanger 1 territorium (Hilverbeek 0, Spanderswoud 1)</p>	<p>Het territorium is gebaseerd op twee waarnemingen in een strook bos tussen de weilanden. De Grauwe Vliegenvanger gaat landelijk achteruit en staat daarom als gevoelig op de Rode Lijst. Vroeger vond men met name op Hilverbeek duidelijk grotere aantallen.</p>
	

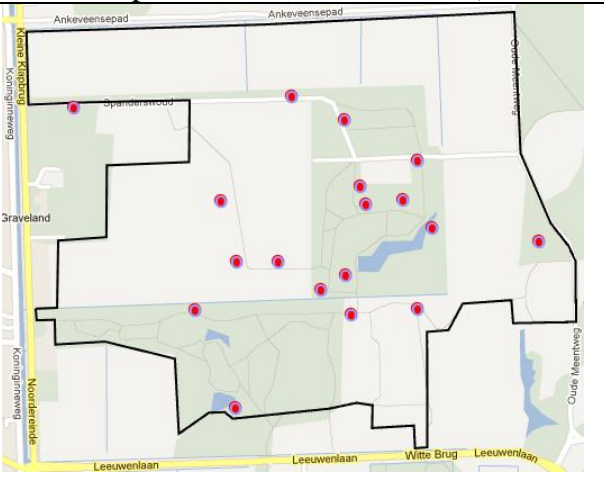
<p>Staartmees 1 territorium (Hilverbeek 1, Spanderswoud 0)</p>	<p>De Staartmees is op verschillende plekken waargenomen, maar slechts één waarneming voldeed aan de eisen voor een territorium. De soort valt niet erg op, ondertelling lijkt niet onwaarschijnlijk. Er zijn geen aanwijzingen dat deze soort voor- of achteruit gegaan is.</p>
	

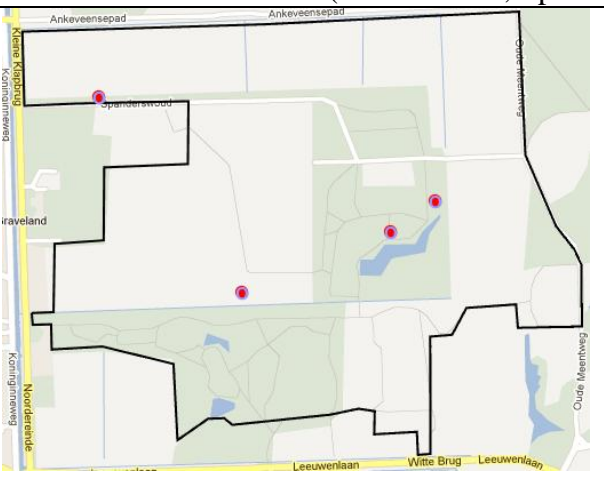
<p>Glanskop 1 territorium (Hilverbeek 1, Spanderswoud 0)</p> 	<p>Er was maar één waarneming van de Glanskop. De bossen lijken uitermate geschikt voor deze soort. Bij eerdere inventarisaties waren er meestal meer Glanskoppen. Ik heb wel de indruk dat ook in andere gebieden in de omgeving het aantal Glanskoppen lager is dan in andere jaren. Mogelijk heeft de strenge winter hier zijn tol geëist.</p>
--	---

<p>Pimpelmees 32 territoria (Hilverbeek 17, Spanderswoud 15)</p> 	<p>Pimpelmezen zijn in het hier aanwezige soort bos talrijk. Zij profiteren van de overal aanwezige spechtenholen. Over de jaren schommelen de aantallen nogal, zonder dat er veel lijn in zit. Er zijn kennelijk voldoende holtes om in te broeden, wat waarschijnlijk met de flinke aantallen spechten te maken heeft.</p>
---	--

<p>Koolmees 40 territoria (Hilverbeek 21, Spanderswoud 19)</p> 	<p>Ook Koolmezen komen overal voor. Meestal zijn er twee keer zoveel Koolmezen als Pimpelmezen, de verhouding ligt hier duidelijk lager. Het lijkt er wat op dat de aantallen sinds de jaren zeventig wat zijn toegenomen, maar de schommelingen zijn groot.</p>
--	--

<p>Boomklever 15 territoria (Hilverbeek 8, Spanderswoud 7)</p>	<p>Bossen als deze landgoederen zijn het optimale biotoop voor de Boomklever. Ze zijn dan ook ruim aanwezig. Opvallend is het ontbreken in de bomen van de oprijlaan in Spanderswoud. Tot in de jaren negentig zijn de aantallen toegenomen, onze resultaten liggen weer iets lager.</p>
	

<p>Boomkruiper 18 territoria (Hilverbeek 4, Spanderswoud 14)</p>	<p>De Boomkruiper is aangetroffen in alle bosgebieden. De totale aantallen lijken behoorlijk. Vreemd genoeg lijkt in Spanderswoud sprake te zijn van een toename, terwijl in Hilverbeek de aantallen na een aanvankelijke toename bij onze inventarisatie fors lager liggen. Gelet op het aantal malen dat de soort door ons is waargenomen lijkt een lagere dichtheid in Hilverbeek reëel.</p>
	

<p>Gaai 4 territoria (Hilverbeek 0, Spanderswoud 4)</p>	<p>Gaaien gedragen zich in de broedtijd zeer heimelijk. Dat maakt inventarisatie moeilijk. De aantallen zijn daardoor al gauw aan de lage kant. Ook is het moeilijk om waarnemingen aan een territorium toe te wijzen. Het ontbreken in Hilverbeek kan toeval zijn, maar verreweg de meeste waarnemingen zijn gedaan in Spanderswoud. Er zijn geen aanwijzingen dat het aantal Gaaien veranderd is.</p>
	

<p>Zwarte Kraai 8 territoria (Hilverbeek 3, Spanderswoud 5)</p>	<p>De Zwarte Kraai is een moeilijk te inventariseren soort omdat hij in zijn vrij grote territorium op verschillende plekken kan roepen. Het aantal vastgestelde territoria lijkt aan de hoge kant, maar voor een zeer geschikt terrein als dit, met afwisseling van bos en weiland, is een dergelijk aantal niet onmogelijk. Tot 1990 lagen de aantallen lager, gezien de interpretatieproblemen is het de vraag of dit echt is.</p>
	

<p>Spreeuw 5 territoria (Hilverbeek 3, Spanderswoud 2)</p>	<p>De Spreeuw lijkt in dit gebied vooral gekoppeld aan bebouwing. Er zijn redelijk wat spechten en dus waarschijnlijk ook boomholtes, maar daar lijkt de Spreeuw niet van te profiteren. De Spreeuw is bij veel eerdere inventarisaties niet geteld, maar de wel beschikbare resultaten wijzen op een sterke afname.</p>
	

<p>Huismus 3 territoria (Hilverbeek 2, Spanderswoud 1)</p>	<p>De Huismussen zijn allemaal waargenomen in de buurt van de boerderijen in het gebied. De Huismus gaat achteruit en staat daarom als kwetsbaar op de Rode Lijst. Ook de Huismus is bij veel inventarisaties niet geteld. Een betrouwbare uitspraak over de ontwikkeling van de aantallen is daarom niet te geven.</p>
	

<p>Vink 49 territoria (Hilverbeek 20, Spanderswoud 29)</p>	<p>Bij de Vink is het eenvoudig: overal waar bomen staan zijn ook Vinken. De territoria lijken regelmatig verdeeld over het geschikte gebied. Bij de Vink is sprake van een duidelijke stijging in de loop van de jaren.</p>

<p>Groenling 4 territoria (Hilverbeek 0, Spanderswoud 4)</p>	<p>De waarnemingen van de Groenling werden vooral gedaan in de omgeving van bebouwing. Alles bij elkaar lijken de aantallen niet erg veranderd te zijn.</p>

<p>Putter 1 territorium (Hilverbeek 1, Spanderswoud 0)</p>	<p>Bij de inventarisatie zijn drie maal Putters waargenomen. Daarvan voldeed er één aan de criteria voor een territorium. Dit is de eerste maal dat een territorium van de Putter in dit gebied is vastgesteld.</p>

Goudvink	2 territoria (Hilverbeek 0, Spanderswoud 2)
	<p>De twee territoria zijn beide gebaseerd op één waarneming. Bij eerdere inventarisaties werden soms wel en soms geen Goudvinken gezien. Aanwijzingen voor verandering zijn er niet.</p>

Verantwoording

De tellingen zijn uitgevoerd door:

Huub Casander
Maartje Doorn
Pieter Doorn
Peter Jansen
Wobbe Kijlstra
Ryszaerd Lok
Jaqueline Mineur
Jan Mooij
Ciska Plomp
Dirk Prop
Arnold Top
Frits Wolfswinkel

Contactpersoon bij Natuurmonumenten was Annemieke Ouwehand, zij verzorgde de kaarten voor de tellers en de vergunningen.

Het rapport en de foto's werden gemaakt door Jan Mooij

Gebruikte literatuur

- Van Dijk A. en A.Boele 2011 Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- J.van der Geld Inventarisatie avifauna Hilverbeek 1968
- J.van der Geld Inventarisatie landgoed Hilverbeek 1969
- R.van Beusekom 1991 Broedvogelgegevens ø-Gravelandse buitenplaatsen 1991
- L.Schilperoord 1985 Broedvogels Spanderswoud en Hilverbeek 1981. Naar gegevens van de Provinciale Planologische Dienst in Noord-Holland.
- J.A.Mekel 1983 Verslag broedvogelinventarisatie Hilverbeek 1983 door NJN afd. Hilversum
- F.Kwadijk 1983 Broedvogelbevolking en bosstructuur van Hilverbeek Verslag nr,703 Vakgroep Natuurbeheer Landbouwhogeschool Wageningen.
- Kwint 1995 Broedvogels van de ø-Gravelandse Buitenplaatsen. SOVON-inventarisatie-rapport 1995/12. Beek-Ubbergen
- N.D.Kwint en J.van Betteray 1996 Broedvogels ø-Gravelandse Buitenplaatsen in 1995. de Korhaan 30 (3) 66-71
- J.van der Geld Jaarverslag 1968 Nestkastenonderzoek Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.
- R.G.Moolenbeek en P.Slot 1969 Nestkastenverslag 1969
- Anonymus 1969 Jaarverslag 1969 Nestkastenonderzoek Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.
- R.Moolenbeek 1972 Jaarverslag 1970 Nestkastenonderzoek Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.
- R.Moolenbeek en C.Steenman 1973 Jaarverslag 1971 Nestkastenverslag 1971 Vogelwerkgroep Het Gooi e.o.
- R.G.Moolenbeek 1975 Nestkastenverslag 1972 Vogelwerkgroep het Gooi e.o.
- R.G.Moolenbeek 1978 Nestkastenverslag 1973 Vogelwerkgroep het Gooi e.o.
- H.W.de Soete en J.P.Seyfferd 1975 Nestkastenverslag 1974-1975 Vogelwerkgroep het Gooi e.o.
- H.W.de Soete en J.P.Seyfferd 1978 Nestkastenverslag 1976-1977-1978 Vogelwerkgroep het Gooi e.o.
- J.A.Mekel en H.W.de Soete 1981 Nestkastenverslag 1979-1980-1981 Vogelwerkgroep het Gooi e.o.
- E.Lam 1980 Nestkastenverslag Spanderswoud en Hilverbeek 1980
- J.A.Mekel 1983 Nestkastenverslag 1982-1983 Vogelwerkgroep het Gooi e.o. Uitgave 48
- E.Majoor 1988 Nestkastenonderzoek Hilverbeek en Spanderswoud 1988
- E.Majoor 1989 Verslag nestkasten Hilverbeek 1989 NJN afd. Hilversum
- N.Dingemans 1989 Nestkastenonderzoek Spanderswoud 1989
- E.Majoor 1990 Verslag nestkasten Hilverbeek 1990
- N.Dingemans 1990 Nestkastenonderzoek Spanderswoud 1990
- N.J.Dingemans 1991 Nestkastenonderzoek 1991 Spanderswoud-Spanderswoud Park-Hilverbeek
- N. Dingemans 1992 Nestkastenonderzoek 1992 Spanderswoud-Spanderswoud Park-Hilverbeek
- D.A.Jonkers 1992 Nestkastbewoners in het Gooi in 1991 Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken Uitgave 75
- D.A.Jonkers 1993 Bewoners van nestkasten in het Gooi in 1992 Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken Uitgave 85
- A.A.van Uchelen 1995 Nestkastenonderzoek Spanderswoud 1995
- A.A.van Uchelen 1996 Nestkastenonderzoek Spanderswoud 1996
- A.A.van Uchelen 1999 Nestkastenonderzoek Spanderswoud 1998

Bijlage 1. Resultaten inventarisaties Hilverbeek

	1968	1976	1981	1983	1983a	1995	2012
Dodaars						1	
Knobbelzwaan							1
Grauwe Gans							2
Nijlgans						1	5
Bergeend						1	
Carolinaeend							1
Wilde Eend	4	10			+	11	10
Soepeend							2
Buizerd			1			1	
Boomvalk		1				1	
Fazant	1				1		
Waterhoen	6	+			+	3	
Meerkoet	1	+	3		3	6	2
Scholekster			1			1	
Holenduif	4	+	14		21	15	3
Houtduif	11	+			28	ng	5
Zomertortel	2						
Turkse Tortel		1					
Bosuil		3	1		2	1	1
Groene Specht	1?		1		?	3	
Grote Bonte Specht	2	6	5		8	4	6
Kleine Bonte Specht	1	3	1		3	2	
IJsvogel		1				1	
Boerenwaluw	1	1			1	ng	2
Witte Kwikstaart	2	1				3	1
Winterkoning	16	16		17	24	ng	15
Heggenmus	2	7		1	1	3	1
Roodborst	11	12		8	20	ng	27
Gekraagde Roodstaart	5		1				

Bijlage 1. Vervolg

	1968	1976	1981	1983	1983a	1995	2012
Merel	27	23		15	23	ng	33
Grote Lijster	2	1	2	1	?	2	
Zanglijster	12	4		7	9	ng	5
Spotvogel	1						
Tuinfluit	4			1	3	1	
Zwartkop	6			5	7	9	11
Tjiftjaf	4			6	7	8	12
Fitis	4			2	?		1
Goudhaan			1	3	3	ng	
Grauwe Vliegenvanger	2			4	3	2	
Bonte Vliegenvanger	1		2	3	4		
Staartmees	1		1		2	2	1
Glanskop	1		5		?	3	1
Matkop						1	
Pimpelmees	5			20	23	ng	17
Koolmees	17			27	33	ng	21
Boomklever	7	5	7	10	12	10	8
Boomkruiper	7	8		10	12	11	4
Gaai	1	+			2	3	
Ekster	1	+			1	1	
Kauw	18	+			+	17	
Zwarte kraai	2	+		3	2	5	3
Spreeuw	25		+		+	11	3
Huismus	9		+		+		2
Ringmus	2		+		?		
Vink	11	7	+	13		ng	20
Groenling	3		+	2	1		
Appelvink	1	-		1	1	3	
Putter							1
Goudvink	1	1	2			1	
Kneu	1		+				

Bijlage 2. Resultaten inventarisaties Spanderswoud

	1976	1981	1990	1995	2012
Knobbelzwaan				1	1
Nijlgans				1	4
Bergeend	3	2		2	
Carolinaeend					
Wilde Eend	10		4	10	31
Slobeend	1				
Buizerd				2	2
Havik				1	
Torenvalk	1	1			
Boomvalk				1	
Waterhoen	+		1	2	1
Meerkoet	+	10	3	21	8
Scholekster	1				
Kievit	2	4			
Holenduif	+	14	1	11	5
Houtduif	+		1	ng	5
Zomertortel	1				
Koekoek	1				
Ransuil	1				
Bosuil	1	1		2	
Groene Specht	1	1		2	
Zwarte Specht			1		1
Grote Bonte Specht	4	5	5	6	6
Kleine Bonte Specht	1	1	1		
IJsvogel		1		1	
Boerenwaluw				ng	1
Witte Kwikstaart				2	3
Winterkoning	13		17	ng	15
Heggenmus	9		1	4	5
Roodborst	10		14	ng	18
Gekraagde Roodstaart				2	
Blauwborst					1

Bijlage 2. Vervolg

	1976	1981	1990	1995	2012
Merel	15		10	ng	36
Grote Lijster	1	1	1	2	1
Zanglijster	5		4	ng	4
Bosrietzanger				1	
Tuinfluitier				2	1
Zwartkop			1	8	14
Tjiftjaf			4	13	17
Goudhaan		1	3	ng	3
Grauwe Vliegenvanger				2	1
Bonte Vliegenvanger		2	1		
Staartmees		1			
Glanskop		2	2	4	
Zwarte Mees			3		
Kuifmees			2		
Pimpelmees			6	ng	15
Koolmees			12	ng	19
Boomklever	4	3	10	10	7
Boomkruiper	5		10	10	14
Wielewaal		1		1	
Gaai	+		2	2	4
Ekster	+		1	1	
Kauw	+		1	9	
Zwarte Kraai	+	1	2	7	5
Spreeuw	15	+		3	2
Huismus		+			1
Vink	8	+	5	ng	29
Groenling		+			4
Appelvink	-			1	
Goudvink		1			2
Kneu		+			